

Cartera de serveis en l'atenció a la patologia al·lèrgica

Servei Català de la Salut

Juny 2023

Direcció/coordinació: Gerència de Planificació Operativa i Avaluació

Autors: Grup de treball Cartera de Serveis Patologia Al·lèrgica

Revisors: Àlex Guarga, Cristina Casanovas

Alguns drets reservats

© 2023, Generalitat de Catalunya. Servei Català de la Salut.

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 4.0 Internacional.

La llicència es pot consultar a la pàgina: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Edita:

Servei Català de la Salut. Gerència de Planificació Operativa i Avaluació

Paraules clau:

Al·lèrgia, cribratge, atenció primària i comunitària

Autors: Grup de treball Cartera de Serveis Patologia Al·lèrgica

Joan Bartra (SCAIC)
Teresa Dordal (SCAIC)
Moises Labrador (SCAIC)
Lorena Soto (SCAIC)
Laia Ferré (SCAIC)
Anna Sala (SCAIC)
Mar Guilarte (SCAIC)
Sonia Gelis (SCAIC)
Antoni Sisó (CAMFiC)
Joan Lozano (CAMFiC)
Rafa Ruiz (DS)
Ignasi Carrasco (CatSalut)
Concepcion Cañete (SOCAP)
Ebymar Arismendi (SOCAP)
Maria Foglia (SCORL)
Carmen Monasterio (SOCAP)
Jaime Lozano (SCP)
Bibiana Friguls (SCP)
Montse Gomez (ACADI)
Marta Soldevila (ACADI)
Fran Rus (AIFICC)
Silvia Alvarez (CAMFiC)
Xavier Flor (CAMFiC)
Beatriz Enrich (CAMFiC)
Xavier Muñoz (SOCAP)
Sònia Gelis (SCAIC)
Mònica Piquer (SCP)
Natalia Marti (ACADI)
Vicente Plaza (SOCAP)
Paloma Martín (Pediatría APiC)
Ariadna Mas. Direcció Assistencial ICS
Alex Guarga (CatSalut)
Albert Boada (CatSalut)

Josep Fusté. (Unió Catalana d'Hospitals)
Carlos Gonzalez (ACADI)
Juanxo Mendive (CAMFiC)
Esther Serra (SCDV)
Victòria Amat (SCDV)
Juanjo Mascort (CAMFiC)
Núria Cortés (Pediatría hospital)
Cinta Valldeperez (Pediatría APiC)
Laura Valdesoiro (Pediatría Hospital)
Gemma Melé (SCDV)
José Manuel Carrascosa (SCDV)
Montse Bonfill (SCDV)
Ana Giménez-Arnau (SCDV)
Esther Serra (SCDV)
Victòria Ama (SCDV)
Laura López (ACADI)
Mireia Serrano (CAMFiC)
Javier Santos (SCD)
Idaria Damas (CAMFiC)
Rosa Senan (CAMFiC)
Marisa Ridao (Pediatría APiC)
Jaime Lozano (Pediatría Hospital)
Mireia Romero (ACADI)
Bet Sarrias (ACADI)
Núria Campa (Pediatría APiC)
Ionut Chiriac Stefan (CAMFiC)
Eva Roca (CAMFiC)
Silvia Ratera (CAMFiC)
Eva Roca (CAMFiC)
Montse Castellet (CAMFiC)
Bibiana Fríguls (Pediatría APiC)
Cristina Casanovas (CatSalut)
Estela Díaz (CatSalut)

Índex

1. Introducció	5
2. Cartera de serveis.....	6
3. Diagnòstic i tractament de la patologia al·lèrgica	10
4. Vies de col·laboració entre els diferents nivells assistencial.....	11

1. Introducció

El propòsit d'aquest treball és fer una actualització del document de la cartera de serveis per a l'abordatge i l'atenció integral a la patologia al·lèrgica, amb la implicació dels diferents nivells assistencials i àrees d'especialització que aporten valor a la resolució dels problemes de salut que hi estan relacionats. Per tant, es tracta de donar una visió general i integrada, amb l'objectiu de garantir que els serveis que el CatSalut ofereix a la població es prestin des de la col·laboració professional en el territori i amb la relació adequada entre nivells assistencials.

Per dur a terme l'actualització del document, s'ha demanat la col·laboració a la Societat Catalana d'Al·lèrgia i Immunologia Clínica (SCAIC), Associació Catalana d'Al·lèrgologia Diplomats en Infermeria (ACADI), Societat Catalana de Medicina Familiar i Comunitària (CAMFiC), Associació d'Infermeria Familiar i Comunitària (AIFiCC), Societat Catalana de Pediatria (SCP), Societat Catalana de Pneumologia (SOCAP), Societat Catalana de Dermatologia i Venereologia (SCDV), Societat Catalana d'Otorrinolaringologia i Patologia Cervicofacial (SCORL), Societat Catalana d'Oftalmologia (SCOFT), Societat Catalana de Digestologia (SCD), i s'ha demanat a les organitzacions de proveïdors (Institut Català de la Salut), Consorci de Salut i Social de Catalunya i Unió Catalana d'Hospitals, que designin professionals que les representin. En el grup de treball també han participat professionals tècnics del Servei Català de la Salut i del Departament de Salut.

La cartera de serveis s'ha organitzat a partir dels principals motius de consulta relacionats amb la patologia al·lèrgica, tenint en compte que hi participaran diverses àrees d'especialització i diferents nivells assistencials pel que fa a la sospita diagnòstica, el diagnòstic, el tractament, el seguiment, l'educació sanitària, on es fa especial èmfasi en la prevenció, com també en l'aplicació de criteris de derivació i prioritització.

Es detallen a continuació les principals àrees implicades: Atenció primària i comunitària (APiC) (medicina familiar i comunitària / pediatria/infermeria familiar i comunitària), al·lèrgologia, pneumologia, otorrinolaringologia, dermatologia, oftalmologia, medicina interna, digestologia, urgències, anatomopatologia i hematologia.

En el present document, s'identifiquen aquelles proves complementàries i/o de cribratge, en l'àmbit de l'APiC, que permeten una orientació diagnòstica i una millora dels criteris de derivació. El desplegament d'aquests proves complementàries a l'atenció primària es farà d'acord amb les característiques i/o pactes territorials.

A continuació es descriu el recull dels motius de consulta principals dels pacients que es visiten a l'APiC i que, segons criteris clínics, són derivats a altres nivells i àrees assistencials. La informació s'ha estructurat per a aquests motius de consulta, especificant si el motiu al·lèrgològic és de nivell bàsic o superior, d'acord amb la complexitat del motiu de consulta i de les característiques territorials.

Tanmateix, cal indicar que quan hi ha una derivació cap a un altre nivell assistencial, actuen els diferents professionals a qui els correspon, ja siguin els especialistes d'al·lèrgologia (incloent-hi el pediatre al·lèrgològ*) o d'altres especialitats, d'acord amb les característiques del territori. Aquest punt es tracta amb més profunditat en el document "Guies i protocols d'al·lèrgia", on també s'han desenvolupat les vies de col·laboració entre l'APiC i les altres especialitats, per tal de millorar la capacitat de resolució.

*Pediatre al·lèrgològic es considera el pediatre que ha realitzat formació reglada en al·lèrgologia d'acord amb els màsters universitaris propis (Màster en Al·lèrgologia i Immunologia Clínica Pediàtrica, Hospital Sant Joan de Déu, Universitat de Barcelona; Màster en Al·lèrgia, Immunologia i Pneumologia Pediàtriques, Hospital Parc Taulí, Sabadell, Universitat Autònoma de Barcelona, o Màster European Paediatric Allergist (acreditació europea en Al·lèrgologia Pediàtrica ["European Board of Paediatrics", EAP-U.E.M.S Secció de Pediatria que acredita EAACI, European Academy of Allergy and Clinical Immunology]).

2. Cartera de serveis

Cartera de serveis en l'atenció a la patologia al·lèrgica

Motius de consulta	Atenció primària (MFic/INFic/Ped)	Al·lèrgologia	Pneumologia	Otorrinolarin-gologia	Dermatologia	Gastroentero-logia	Altres àrees assistencials	Proves complementàries protocol·litzades a l'APiC	
Al·lèrgia respiratòria: Rinitis/ conjuntivitis/ rinosinusitis	<p>Casos lleus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Moderats o greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Administració i control de l'ITA de manteniment - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic</p> <p>Casos moderats/greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - ITA referent - Educació sanitària <p>Nivell superior</p> <p>Casos greus de difícil control:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - ITA referent - Educació sanitària 		<p>Nivell bàsic</p> <p>Casos moderats/greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior</p> <p>Casos greus de difícil control:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 				<p>Oftalmologia:</p> <p>Moderats-greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment 	Proves intraepidèrmiques o <i>prick test</i> *
Al·lèrgia respiratòria: Asma	<p>Casos lleus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Moderats/greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Administració i control de l'ITA de manteniment - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic</p> <p>Casos moderats/greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - ITA referent - Educació sanitària <p>Nivell superior</p> <p>Asma greu no controlat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - ITA referent - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic</p> <p>moderats/greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior</p> <p>Asma greu no controlat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 					<ul style="list-style-type: none"> - Proves intraepidèrmiques o <i>prick test</i>* - Espirometria amb prova broncodilatadora/flux espiratori màxim (<i>Peak flow</i>)** 	

Motius de consulta	Atenció primària (MFIC/INFIC/Ped)	Al·lèrgologia	Pneumologia	Otorrinolarin-gologia	Dermatologia	Gastroentero-logia	Altres àrees assistencials	Proves complementàries protocol·litzades a l'APiC
Al·lèrgia a aliments	<ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior Al·lèrgia alimentària complexa***:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 				<p>Gastroentero-logia: Esofagogastro-enteropaties eosinofíliques i mastocitàries:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 	<p>Anatomia patològica: Diagnòstic</p> <p>Nutrició: - Tractament</p> <p>Immunologia: - Diagnòstic</p>	<p>En població pediàtrica: determinació IgE específica a proteïnes de llet de vaca i ou, i proves intraepidèrmiques o <i>prick test</i>*.</p>
Al·lèrgia a fàrmacs	<ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament de la reacció aguda - Criteris de derivació i prioritització - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic: no escau</p> <p>Nivell superior:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Educació sanitària 			<p>Nivell bàsic: no escau</p> <p>Nivell superior:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Educació sanitària 		<p>Immunologia: - Diagnòstic</p>	
Al·lèrgia a verí d'himenòpters	<ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic: no escau</p> <p>Nivell superior:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 			<p>Mastocitosi cutània:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 		<p>Urgències:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Educació sanitària <p>Hematologia: Mastocitosi sistèmica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Immunologia: - Diagnòstic</p>	

Motius de consulta	Atenció primària (MFiC/INFIC/Ped)	Al·lèrgologia	Pneumologia	Otorrinolarin-gologia	Dermatologia	Gastroente- rologia	Altres àrees assistencials	Proves complemen- tàries protocol·litzades a l'APiC
Anafilaxi	<ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament agut - Criteris de derivació i prioritització - Seguiment - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic (escau a al·lèrgia aliments):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic etiològic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior (escau a al·lèrgia aliments, fàrmacs, himenòpters, idiopàtica):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic etiològic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 			<p>Mastocitosi cutània:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 		<p>Urgències: diagnòstic, tractament, educació sanitària</p> <p>Hematologia: diagnòstic, tractament, seguiment i educació sanitària si hi ha mastocitosi sistèmica</p> <p>Immunologia: - Diagnòstic</p>	<p>Triptasa sèrica fase aguda (1-2 h des de l'inici de la reacció)*</p> <p><i>*Valorar la possibilitat de realitzar i cursar la mostra en el temps adequat segons el dispositiu assistencial</i></p>
Dermatitis atòpica	<p>Casos lleus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Casos moderats-greus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic: Casos moderats o greus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior: Casos moderats o greus de difícil control:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 			<p>Nivell bàsic: Casos moderats/greus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior: Casos moderats o greus de difícil control</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 			
Dermatitis/ èczema de contacte	<ul style="list-style-type: none"> - Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Educació sanitària 	<p>Nivell bàsic:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior: - Diagnòstic etiològic Casos greus de difícil control:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 			<p>Nivell bàsic:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària <p>Nivell superior: - Diagnòstic etiològic Casos greus de difícil control:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tractament - Seguiment - Educació sanitària 			

Motius de consulta	Atenció primària (MFic/INFic/Ped)	Al·lergologia	Pneumologia	Otorrinolarin-gologia	Dermatologia	Gastroente- rologia	Altres àrees assistencials	Proves complemen- tàries protocol·litzades a l'APiC
Urticària: - Urticària/ angioedema aguda - Urticària/ angioedema recidivant o crònica	- Sospita diagnòstica - Tractament - Seguiment - Criteris de derivació i prioritització - Educació sanitària	Nivell bàsic: - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària Nivell superior: Angioedema hereditari: - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària Urticària crònica/angioedema recidivant de difícil control: - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària			Nivell bàsic: - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària Nivell superior: Angioedema hereditari: - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària Urticària crònica/angioedema recidivant de difícil control: - Diagnòstic - Tractament - Seguiment - Educació sanitària		Immunologia: - Diagnòstic Urgències: - Diagnòstic - Tractament	En cas d'angioedema recidivant sense urticària: - Determinació C3, C4 i CH50 en sèrum En urticària recidivant o crònica: Anàlítica protocol, hemograma, bioquímica, VSG, PCR, ANA, hormones tiroïdals, AcTPO, AcTg

MFic: medicina familiar i comunitària; INFic: infermeria familiar i comunitària; Ped: pediatria; ITA: immunoteràpia amb al·lèrgens.

*Proves intraepidèrmiques o *prick test*: d'acord amb protocols de la SEAIC, formació reglada i comunicació amb al·lergologia referent de zona, segons pactes territorials.

**D'acord amb protocols de la SEPAR, formació reglada i comunicació amb referent de zona.

***Al·lèrgia alimentària complexa: s'hi inclouen casos d'al·lèrgia alimentària amb múltiples aliments, avaluació de reactivitat encreuada, d'esofagogastroenteropaties eosinofíliques, dessensibilització a aliments, etc.

3. Diagnòstic i tractament de la patologia al·lèrgica

Per al **diagnòstic** de les malalties al·lèrgiques es necessita:

1. Coneixement de la malaltia al·lèrgica: alteració immunològica sistèmica amb òrgans diana d'expressió clínica.
2. Disposició de mètodes diagnòstics (d'acord amb el nivell d'assistència i pactes territorials) i professionals mèdics i d'infermeria experts en dur-los a terme i interpretar-los.
 - Proves cutànies (intraepidèrmiques, proves d'intradermoreacció i epicutànies, d'urticàries induïbles).
 - Prova de provocació específica nasal, bronquial, cutània, oral amb al·lèrgens, provocació conjuntival.
 - Prova de provocació nasal, bronquial, oral, subcutània, intramuscular, endovenosa amb fàrmacs.
 - Laboratori d'immunologia: IgE específiques, IgG específiques, dosificació d'immunoglobulines, bioxips (*microarrays*), test d'activació de basòfils, determinació de complement, autoimmunitat, triptasa sèrica, estudis genètics.
 - Altres proves complementàries: endoscòpia digestiva, endoscòpia ORL, diagnòstic per la imatge, biòpsia cutània, broncoscòpia, biòpsia de moll d'os, etc.

Per al **tractament** de les malalties al·lèrgiques es necessita:

1. Coneixement de la malaltia al·lèrgica: alteració immunològica sistèmica amb òrgans diana d'expressió clínica.
2. Tractament i/o seguiment segons les guies/recomanacions internacionals/nacionals o locals acordades per a cada malaltia en funció de la seva gravetat i una vegada duts a terme els procediments diagnòstics adients.
 - Educació sanitària segons malaltia: inhaladors, autoinjectors d'adrenalina, biològics o altres d'especials com ara concentrats plasmàtics.
 - Immunoteràpia amb al·lèrgens (subcutània, sublingual, comprimits orals) per a al·lèrgia respiratòria, al·lèrgia a aliments, al·lèrgia a himenòpters.
 - Dessensibilització a fàrmacs i aliments.
 - Altres immunomoduladors i tractaments específics.

4. Vies de col·laboració entre els diferents nivells assistencial

Per tal de millorar la capacitat de resolució, sobre la base de la formació i l'actualització dels coneixements, les dinàmiques d'assessorament i l'establiment de protocols i rutes assistencials, s'ha considerat que, per als diferents motius de consulta identificats, cal desenvolupar, en el territori, la col·laboració entre l'atenció primària i la resta de nivells assistencials i d'altres especialitats en forma de:

- Consultories presencials i virtuals entre els professionals.
- Reciclatges de metges de família, infermeres d'atenció familiar i comunitària i pediatres amb els serveis de l'atenció especialitzada implicats.
- Sessions clíniques conjuntes, segons les necessitats, per revisar i consensuar protocols i criteris de prioritització.

En el diagnòstic i tractament de la patologia al·lèrgica, especialment en la greu i/o complexa, es requereix un abordatge integral i multidisciplinari, tant pel fet que les característiques immunològiques i inflamatòries freqüentment afecten diferents òrgans i/o sistemes, com per les comorbiditats associades.